

MAGYARTARKA TENYÉSZTŐK EGYESÜLETE

**A MAGYARTARKA FAJTA
TENYÉSZTÉSI PROGRAMJA**

2016.

A Magyartarka Tenyésztők Egyesületének kiadványa

Készítette:

dr. Füller Imre, dr. Húth Balázs
dr. Polgár J. Péter, Fábián József, Rongits Tamás,
Tamás Ferenc, Zabos Imre

Szerkesztette:

Dr. Füller Imre
ügyvezető igazgató, MTE

Dr. Húth Balázs
tenyésztésvezető, MTE

Felelős kiadó:

Rácz Károly
elnök, MTE

2016.

1. BEVEZETÉS

A magyartarka szarvasmarha tenyésztők 1989. június 26 -án Bonyhádön megtartott ülésükön elhatározták, hogy a Magyarországon tenyésztett fajtatiszta magyartarka szarvasmarha:

- genetikai képességeinek megőrzése, illetve folyamatos javítása;
- az egységes tenyésztési elvek érvényesítése;
- az egységes érdekképviselő megteremtése;
- a fajtatiszta állomány további nemesítése

érdekében a Ptk. 57-60. paragrafusai és az 1989. évi II. törvény alapján létrehozták a

MAGYARTARKA TENYÉSZTŐK EGYESÜLETÉT.

Az egyesület alapszabályában vázolt tenyésztési célkitűzések megvalósítása végett az Egyesület kidolgozta, megvitatta, majd elfogadta a magyartarka fajta Tenyésztési Programját.

2. A MAGYARTARKA FAJTA KIALAKULÁSA, JELENLEGI ÉS VÁRHTÓ JÖVŐBENI SZEREPE

A magyartarka tipikus kombinált (kettőshasznosítású) fajta, amely egyesíti magában a minőségi tejtermelés (magas tejszír- és tejfehérje-tartalom) és hústermelés (kiváló vágóérték, korszerű húsminőség) iránti napjainkban támasztott igényeket. Bocsor Géza (A magyartarka marha, 1960 Akadémiai kiadó) szerint a magyartarka épp olyan sajátos terméke a magyar földnek és a magyar népnek, mint a kultúrája. Sokoldalú hasznosíthatóságának és formálhatóságának okát kialakulásának történetében kell keresnünk. Kevés olyan szarvasmarha fajta létezik a világon, amelynek kialakulásában annyiféle fajta vett volna részt, mint a magyartarkáéban. E fajták előnyös tulajdonságait magába olvasztotta és kiküszöbölte azokat, amelyek az adott ökológiai és közgazdasági környezetben létét veszélyeztették. Kialakulása és elterjedése szorosan összefügg hazánk utóbbi 300 éves történelmével.

Az első zömében szimentáli és kisebb részben pinzgauai tehének a XVIII. században Bajorországból, Württembergből, Nassauból és Luxemburgból érkező bajor telepések révén kerültek a királyi Magyarország területére. Így különösen Tolna és Vas megyék területén az őshonos magyar szürke mellett kezdtek megjelenni a túlnyomó részben szimentáli vérségű tehének. Jelentős mértékű elterjedésének ekkor még gátat szabott az ország fejletlen (külterjes) mezőgazdasága. Döntő fordulatot jelentett a XIX. század második felében tapasztalható gazdasági fellendülés. A tej és tejtermékek iránt mutatkozó fokozódó kereslet utat nyitott a korszerű, magasabb termelőképességű, de egyben jóval igényesebb kultúr fajták előtt, amely megkövetelte a hazai mezőgazdaság korszerűsítését, és a tejfeldolgozó háttér megteremtését. Ezt az igényt szentesítette az 1894. évi XII. t.c. alapján készített törvényhatósági állattenyésztési szabályrendelet, valamint tenyészkörületi beosztás. Eszerint a Dunántúlon a szimentáli (tájfajták kialakulása), az Alföldön a magyar szürke, a Felvidéken a pinzgauai, az Erdős-Kárpátokban pedig a borzderes fajta bikáit lehet köztenyésztésben felhasználni. A két világháború között az ország szarvasmarha állományában növekedett a magyartarka részaránya, amely 1942-re elérte a 83 %-ot (1,9 millió).

A céltudatos tenyésztőmunka következtében az értékmérő tulajdonságok fokozatosan konszolidálódtak, a fajta tej- és hústermelő képessége pedig világszerte elismerést váltott ki a szarvasmarha tenyésztők körében (pl.: a Mezőhegyesi Királyi Ménesbirtok magyartarka állományának 5569 kg-os laktációs tejtermelése).

Mivel a II. világháború az ország szarvasmarha állományát döntően kitevő magyartarka létszámának több, mint háromnegyedét elpusztította, a tenyésztést gyakorlatilag a nulláról kellett újra kezdeni. Ezt szolgálta az akkori földművelésügyi miniszter 1950-ben meghozott rendelete, amely szerint a magyartarkát kettős hasznosítású (tej-hús típusú) fajtaként kell továbbtenyészteni, és szimentáli bikákat csak korlátozott számban lehet a nemesítés során felhasználni. Az 1972-ben meghirdetett, és többé-kevésbé tudatosan végrehajtott kormányprogram következtében a magyartarka létszáma drasztikusan lecsökkent. Jelenleg a termelésellenőrzött aktív populáció (fejt és nem fejt összesen) 9.499 egyed, amely rendkívül hátrányos a fajta versenyképességének fenntartása szempontjából.

Az elmúlt évek világgazdasági átrendeződései, az ország társadalmi-gazdasági életében végbemenő markáns változások sok vonatkozásban új helyzetet jelentettek, és a tenyésztői elképzelések újragondolását is felvetik. Egyre nyilvánvalóbb, hogy rövid és középtávon a piaci kereslet és az árak állandó változása lesz a jellemző és ezeknek a változásoknak a trendjét csak meglehetősen pontatlanul tudjuk előre jelezni. Ilyen körülmények között a termelés mennyiségi és minőségi alapkritériumai mellett új igényként a rugalmasság és a piaci reagálóképesség is megfogalmazódik.

E követelményeknek eleget tenni egyetlen termelési szférában sem könnyű, de alig vitathatóan a nagy generáció intervallumú, nagy tőkeigényű és lassú megtérülésű szarvasmarha tenyésztésben a legnehezebb. Az állatfaj faji sajátosságai miatt mindenesetre a minőségi tej- és hústermelésre egyaránt alkalmas állományok e tekintetben valamelyest rugalmasabbak. Mindezek a modern értelemben vett kettős hasznosítású (kombinált) szarvasmarha tenyésztést indokolják.

Az állandóan változó közgazdasági környezet a tej – és hústermelésben egyaránt minőségi alapanyag előállítására képes magyartarka fajtát kedvező piaci pozícióba helyezte.

A kettőshasznú változat létszáma stabilizálódott, míg a húshasznúé növekedést mutatott az elmúlt években. Ennek eredményeként a magyartarka hazánkban a legnagyobb létszámban tenyésztett húshasznosítású fajtává vált, amely a céltudatos szelekciónak köszönhetően kiválóan alkalmazkodott Magyarország gyakran szélsőséges agroökológiai viszonyaihoz.

Az elmúlt időszak fejlesztési forrásai lehetőséget biztosítottak a tejtermelő állományok tartás- és takarmányozás-, valamint trágyakezelési technológiájának korszerűsítésére. Az így megvalósult beruházások révén lehetőség nyílik a fajta termelő képességének maximális kihasználására, és ezen keresztül a magyartarka versenyképességének fokozására.

Ezt a célt segítik a fajtafenntartásért felelős Magyartarka Tenyésztők Egyesületével együttműködő mesterséges termékenyítő állomás, a hazai egyetemek és kutatóintézetek szakemberei is.

Az így megvalósult tenyésztési integráció biztosítja a veszélyeztetett fajtaként és „nemzeti kincsként” számon tartott magyartarka jövőjét, megőrizve azt a jövő nemzedék számára.

3. ELLÁTÁSI TERÜLET

A Magyartarka Tenyésztők Egyesülete az elmúlt tíz év tenyésztői munkáját elemezve levonta a következtetéseket és tenyésztési programját az alábbiak szerint módosította. Célkitűzése, hogy a fajta nemesítése olyan irányban folytatódjon, hogy az európai harmonizáció keretében megfeleljen a magasabb szintű elvárásoknak.

A Tenyésztési Program kontrollját a termelésellenőrzött állományon keresztül tudjuk biztosítani a törzskönyvezett tehének, a bika előállító anyák és apák, valamint az ivadékvizsgált tesztbikák folyamatos kiértékelése révén.

3.1. Az állomány nagysága

A hazai magyartarka állomány 55.000-re tehető, amelyből a termelésellenőrzött „aktív” állomány a fejt (kettőshasznosítású) változatban 4.024, míg a nem fejt (húshasznosítású) változatban 5.475 tehén.

3.2. Teljesítmények

Az aktív, fejt tehénállomány termelése 6.329 kg tej, 3,98% zsír és 3,48% fehérje.

A tenyészbika jelöltek növekedési erélye:

	Üzemi Sajátteljesítmény	Központi Sajátteljesítmény
	Vizsgálatban:	Vizsgálatban
életnapi gyarapodás:	1.482 g/nap	1.531 g/nap
STV-alatti:	1.789 g/nap	1.864 g/nap

Az aktív, nem fejt tehénállomány borjúnevelő képessége (205 napra korrigált választási súly):

hímivar:	240 kg
nőivar:	233 kg

(2015. évi teljesítményvizsgálati zárások.)

4. TENYÉSZCÉL

Magas tej- és hústermelő képességű állomány, versenyképes termeléssel, a magas színvonalú teljesítményhez szükséges nagy mennyiségű takarmányfelvétellel, rendszeres termékenységgel, jó növekedési eréllyel és alkalmazkodó képességgel. Különösen nagy hangsúlyt fektetünk a feszes, megfelelő formájú és könnyen fejhető tőgyre, a hibátlan, száraz, erős körmökkel ellátott végtagokra, a lehető legjobb izmoltságra és az optimális rámára.

4.1. A fajta küllemi leírása

A magyartarka fajta alapvetően a hegyitarka fajtacsoportra jellemző küllemi sajátosságokkal rendelkezik.

Szín: A fajta alapszíne a világossárgától a sötétvörösre terjed, mely adott egyeden csak egyféle árnyalatú lehet. Az alapszínnel nem fedett testrészek fehérek. A színes foltok elhelyezkedése szabálytalan, de rendszerint fehér a has alsó vonala, a fej, a szügy, a farokbojt és a lábvégek. A fülek színesek, de a teljesen színes fej nem kívánatos. Nem tekintendő fajtajelleg hibának a szemfolt, a pofafolt, a színes lábvégek, a sötét vagy sávozott köröm és a márványozott szutyak. Az egyszínű állatok nem kívánatosak. Kizáró ok a törzskönyvezésből a nagy fekete foltos vagy fekete szutyak.

Bőr: finom, rugalmas, könnyen ráncolható.

Csontozat: erős, finom, az ízületek szárazak és szabályos állásúak.

Szőr: rövid, fényes, finom. Általában egyenes, de nem hiba a göndör vagy hullámos szőrzet sem.

Fej: kifejezett nemi jelleget tükröző, száraz, a testméretekkel arányos. Nőivarban nem kívánatos a burkolt, vagy erősen ívelt kosfej. Az alsó fogsor metszőfogai zártak, a felső fogsor rágólapjához pontosan illeszkednek.

Nyak: erős, a fejhez és a mellkashoz egyenletes átmenetet biztosító.

Mar: széles, ívelt, jól izmolt.

Lapocka: hosszú, jól izmolt, a törzshöz feszesen illeszkedő.

Hát: hosszú, széles, jól izmolt. Egyenes vagy enyhén hajlott, ívének alsó pontja 2-3 cm-rel van a mar és a keresztcsont vonala alatt.

Mellkas: hosszú, széles és mély, a bordák íveltek.

Ágyék: széles, jól izmolt.

Has: terjedelmes, a horpasz kifejezett.

Medence: hosszú, a csípőszögletnél és az ülógumónál széles, enyhén csapott.

Farok: erős, finom csontozatú.

Comb: hosszú, jól izmolt. A cularid típusú túlizmoltság nem kívánatos.

Csánk: lapos, száraz, kifejezetten erős.

Csüd: rövid, feszes, rugalmas.

Csülökszaru: kemény, zárt, magas sarokvánkossal.

Tőgy: Gépi fejesre alkalmas, hosszú, mirigyos, széles alapon függesztett tőgy, szabályos méretű, alakú és helyeződésű bimbókkal.

A küllemi bírálatot az Európai Hegyitarka Tenyésztők Szövetsége által kidolgozott rendszer szerint végezzük. A Küllemi Bírálati Szabályzat tartalmazza a részletes leírást. A bírálat eredményeinek céltudatos felhasználása lehetőséget teremt arra, hogy a fajta küllemében megfeleljen a hosszú időn át tartó, gazdaságos termelés követelményeinek.

4.2. Értékmérő tulajdonságok

<i>Termelés: (fejt állomány)</i>	6.500 kg tej 4,2 % zsír 3,6 % fehérje vagy
<i>(nem fejt állomány)</i>	205 napos választási súly 280 kg

Hústermelés: napi súlygyarapodás tömeg takarmányokra alapozott növendék bika-hizlalásban

700 kg végtömégig:	1.300 gr felett
• Húskitermelési arány:	60 % felett
• Hasított testben a színhús aránya:	70 % felett

Reprodukciós tulajdonságok:

Szerviz periódus:	80-100 nap
Két ellés közti idő:	365-385 nap
Üszők tenyésztésbe vétele:	16-18 hónap
Üszők tenyésztésbe vételi testtömege:	380-420 kg

Hasznos élettartam:	átlagosan 5-7 ellés, laktáció
Egyéb tulajdonságok:	2,0 kg/perc átlagos fejési sebesség 45-47 % tőgyindex
Növekedési erély:	
Napi tömeggyarapodás választáskor:	
Hímivarú:	1.400 g
Nőivarú:	1.150 g
Testméret és testtömeg:	
Bikák:	1.300 kg kifejlett kori testtömeg 158 cm marmagasság
Tehenek:	700 kg kifejlett kori testtömeg 142 cm marmagasság (145 cm farmagasság)

5. TENYÉSZTÉSI MÓDSZEREK

A kis létszámú aktív populációból adódóan az alkalmazott tenyésztési módszerek megválasztásánál legfontosabb szempont a genetikai variancia fenntartása, mivel így realizálható leghatékonyabban a fajta versenyképességét szolgáló genetikai előrehaladás.

A nemesítő munka legfontosabb elemei a tenyész kiválasztás és a tenyészcél elérését szolgáló tenyésztési módszerek meghatározása a fajta genetikai képességének folyamatos javítása érdekében. A tenyésztői célkitűzések elérése érdekében a tenyésztői módszerek széles választékát - beleértve a heterózis hatások lehetséges mértékű kihasználását is - alkalmazzuk.

Támaszkodunk a legkiválóbb hazai tenyészetekre, valamint a fajtakörbe tartozó értékes nemzetközi génbázisokra. A tenyészállat utánpótláson felül a tenyészetek élhetnek az árutermelő célú haszonállat előállító keresztezéssel.

A tenyésztési módszerek közül az egyesület tagjai adottságaik és céljaik mérlegelése után szabadon választhatnak.

A fajtatiszta tenyésztés esetében egy fajtába, illetve fajtakörbe tartozó egyedeket párosítunk egymással. A fajtatiszta tenyésztés elengedhetetlen feltétele a tenyészcélban körvonalazott következetes szelekció.

5.1. Vonaltenyésztés

A vonaltenyésztésen belül kiemelt szereppel bír az ún. tenyészvonalak kialakítása, amely során egy-egy kiváló bika hímivarú utódai a célpárosítások révén ugyancsak kiváló apaállatok lesznek.

Így kívánjuk a fajta fenntartásában és a genetikai képességek javításában kiemelkedő szereppel bíró hazai tenyészbika vonalakat létrehozni és megőrizni.

A teljesítőképességet – mindenekelőtt az ökonómiai versenyképesség végett – céltudatos szelekcióval fenntartani, illetve fokozni kell. A tenyésztői munka során a speciális, értékes tulajdonságokat és a genetikai varianciát egyaránt meg kell őrizni.

A hatékony szelekció alapja a megfelelő méretű aktív populáció, elkerülhetetlen tehát a fajta tenyésztésében az országhatárt átlépő, nemzetközi tenyésztési integrációban történő nemesítés.

Ennek során a magyartarka tenyésztésében a legkiválóbb magyartarka fajtájú bikák (tenyészbika vonalak) mellett a hegyitarka fajtacsoport fajtaváltozatait - némettarka, osztráktarka, montbeliarde és húshasznú szimentáli is felhasználjuk.

A magyartarka fajta és a nemesítésében felhasznált hegyitarka fajtaváltozatok tejtermelő képessége között mintegy 500-700 kg-os eltérés mutatkozik, így racionális tenéyszanyag importot feltételezve (sperma, embrió, tenyészbika) a versenyképesség megőrzéséhez szükséges évi 1-1,5 %-os genetika előrehaladás a hústermelő képesség leromlása nélkül realizálható. Az import szaporítóanyag aránya éves szinten nem haladhatja meg az összes éves sperma felhasználás 5%-át. Az import szaporítóanyag engedélyezése az egyesület feladata.

6. AZ ÁLLATOK JELÖLÉSÉNEK MÓDJA

A szarvasmarhák - hasznosítási módtól független – egyedi tartós jelölését és nyilvántartásba vételét a 99/2002 (XI.05.) FVM rendelet írja elő. Az egységes állatnyilvántartás érdekében a tenyésztési hatóság működteti az adatbázist, a Szarvasmarha Információs Rendszert (SZIR). Az Egységes Nyilvántartási és Azonosítási Rendszer (ENAR) szabályainak betartása kötelező.

A szarvasmarha egyedek megjelölését csak e feladat ellátására jogosult szakember végezheti:

Megyei körzetekben: az ENAR- felelős állatorvos, aki tevékenységét meghatározott területen azon állattartók állományában végzi, akik ötven egyednél kevesebb szarvasmarhával rendelkeznek.

Önálló tenyészetekben: és a tenyésztői körzetekhez tartozó tenyészetekben az állattartó, vagy az általa megbízott felelős szakember.

Az önálló tenyészetekben és a tenyésztői körzetekhez tartozó tenyészetekben az egyedi megjelölés végrehajtásával az állattartó megbízhatja:

- Tenyészete,
- Az illetékes állomás,
- Az Állattenyésztési Teljesítményvizsgáló Kft, vagy
- Az elismert tenyésztő szervezet

olyan szakemberét, aki a megyei állategészségügyi állomás igazgatójától kapott jóváhagyással rendelkezik a jelölés végrehajtására.

Az állategészségügyi állomás köteles minden olyan szarvasmarha tenyészetet megyei körzet típusú besorolás alatt tartani, amelynek állattartója a megbízás ellenére nem látja el az előírásoknak megfelelően az ENAR működtetésével együtt járó feladatokat.

A rendszerben az állatok egyedi megjelölésének szabályai:

- A szarvasmarhát mindkét fülben, azonos módon elhelyezett füljelzővel kell megjelölni.
- A jelölést és a borjú bejelentését a hatályos rendeletek szerint kell elvégezni. Importált állat esetében az állategészségügyi megfigyelési idő leteltét követő tizenöt napon belül, a külföldi marhalevelnek a hatósági állatorvos részére történő átadásával egyidejűleg.

- A szarvasmarhák egyedi megjelölésére kizárólag a Tenyésztési Hatóság által engedélyezett ikerpáros műanyag füljelzők (krotáliák) használhatók.

Az állattartó kötelessége:

- elősegíteni a tenyészet és állatok pontos és szakszerű nyilvántartásba vételét, az ellenőrzésre jogosult szervezet képviselőinek rendelkezésre bocsátani a szükséges információkat, illetve adatokat;
- a kijelölt szervezetnek jelenteni új tenyészet létesítését vagy tenyészet megszűnését, továbbá a tenyészet adataiban bekövetkezett változásokat;
- az ENAR szabályai szerint és saját költségén gondoskodni a tenyészetében levő állatok megjelöléséről, illetve megjelöltetéséről;
- megakadályozni az azonosító jelek eltávolítását, azok megrongálását, illetve olvashatatlanná tételét;
- saját költségén pótolni a kiesett, az elveszett, vagy olvashatatlanná vált azonosító jeleket;
- telepenként naprakész nyilvántartást vezetni a tenyészetben levő, az onnan kiadott és odaérkezett állatok azonosító számairól, és azt - kérésre - az ellenőrzést végzők rendelkezésére bocsátani;
- importált vagy korábban más jelölési rendszer szerint megjelölt állat adatait az állomány nyilvántartásában úgy feltüntetni, hogy a régi és új azonosító jel közötti kapcsolat bármikor egyértelműen megállapítható legyen;
- a tenyészet állományában bekövetkezett változások esetén az ENAR előírásai szerint szükséges intézkedéseket megtenni,
- nyilvántartásait 5 évig megőrizni.

7. A TELJESÍTMÉNYVIZSGÁLAT RENDJE

Az állatnemesítés döntő fontosságú elemeinek - a párosításnak, a szelekciónak és a tenyésztéértébecslésnek, - előfeltétele, hogy ismerjük leendő tenyészállataink egyedi tenyésztési és termelési eredményeit minden fontos értékmérő tulajdonságban, amelyre a szelekció kiterjed. Az egyedenként regisztrált tenyésztési és termelési adatok alapul szolgálnak a nemesítés módszereinek megválasztásához a nemzetközi együttműködéshez, a tenyészállat- és sperma forgalomhoz, valamint a kutatáshoz.

A termelésellenőrzés vonatkozásában az Egyesület az International Committee For Animal Recording (I.C.A.R.) ajánlásai szerint jár el.

A teljesítményvizsgálatot fejt állományokban az Egyesület által megbízott szervezet, míg a nem fejt állományokban az Egyesület végzi.

A nem fejt állományok teljesítményvizsgálatát, valamint a hústermelő képességre irányuló ivadékteljesítmény-vizsgálatot az Egyesület szervezi és végzi.

8. TÖRZSKÖNYVEZÉS

Az Egyesület a magyartarka fajta törzskönyvezését a vonatkozó Törzskönyvi Szabályzattal és a mindenkor érvényes jogszabályokkal összhangban végzi.

A magyartarka két változatát egy fajtaként törzskönyvezzük. A törzskönyv a fejt (kettőshasznosítású) változathoz a nem fejtbe (húshasznosítású) egy irányba átjárható, nem fejtől fejtbe ugyanakkor nem.

A magyartarka fajta törzskönyve nyitott, mely **fő - és melléktörzskönyvi** részből áll.

8.1. Főtörzskönyv

Főtörzskönyvbe vétel feltételei:

Főtörzskönyvbe azok az egyedek sorolhatók koruktól függetlenül, melyek szülei és nagyszülei a magyartarka fajta főtörzskönyvébe vannak bejegyezve. Nőivarú állatok esetében a főtörzskönyvi részbe azok az egyedek is bejegyezhetők, amelyek anyja és anyai nagyanyja melléktörzskönyvi részbe sorolt, de apja és mindkét nagyapja a főtörzskönyvi részbe sorolt.

A főtörzskönyv jelölése: „**A**”.

„**A**” főtörzskönyvbe sorolás feltétele legalább **három ősi sorig** igazolhatóan ismert származás, valamint a legalább **87,5 % (>=)** magyartarka génhányad.

Tenyészbika csak „**A**” törzskönyves egyed lehet. Kivétel tehető a tenyészcél elérését szolgáló esetben, egyedi elbírálással.

Az „**A**” törzskönyvbe sorolt egyedek között megkülönböztetünk nukleusz és fajtafenntartó egyedeket.

A **nukleusz** besorolás kritériumai a következők:

- Tejtermelés ellenőrzés alatt áll,
- Tenyészbika előállító tenyészetben termel,
- A tenyészet részt vesz az ivadékvizsgálati programban,
- Teljesül a fajtaazonos apaállat használat.

A **fajtafenntartó** besorolás kritériumai a következők:

- Termelésellenőrzés alatt áll,
- A tenyészet részt vesz az ivadékvizsgálati programban,
- Teljesül a fajtaazonos apaállat használat.

A magyartarka főtörzskönyve teljesítmény szerint elhatárolt osztályokat tartalmaz.

Az „**Elit**” törzskönyvbe azok a nőivarú állatok sorolhatók, melyek „**A**” törzskönyvbe soroltak, és életteljesítményük 60.000 kg tej, vagy 2200 kg választott borjú súly feletti.

A „**Bikanevelők**” törzskönyve a teljesítményük szerint a fajta legjobb 2-5%-ába tartozó egyedeket jegyzi. (≥ 75 -100 % magyartarka génhányad esetén). Ez az alapja a célpárosítandó tehének kiválasztásának.

8.2. Melléktörzskönyv

Melléktörzskönyvbe vétel feltételei:

A melléktörzskönyv nyitása lehetőséget ad a magyartarka szelekciós bázisának növelésére. A melléktörzskönyv „**B**” „**C**” „**D**” és „**E**” részből áll.

„**B**” törzskönyvbe sorolás feltétele a ($\geq$) **65,625** – ($<$) **87,5** % közötti magyartarka génhányad, két ősi sorral.

„**C**” törzskönyvbe az az egyed sorolható, melynek anyja és apja dokumentálhatóan magyartarka.

„**D**” törzskönyv tartalmazza azon egyedeket, melyeknek apja dokumentálhatóan magyartarka és fenotípusa alapján megfelel a fajtával szemben támasztott követelményeknek.

„**E**” törzskönyv tartalmazza azon egyedeket, melyeknek anyja dokumentálhatóan magyartarka és a fenotípusa alapján megfelel a fajtával szemben támasztott követelményeknek.

A melléktörzskönyv nem tartalmaz teljesítmény szerint elhatárolt osztályokat.

8.3. Törzskönyvbe vétel- és törlés előírásai

Az állat törzskönyvezését a tulajdonosnak (bérlőnek) kell kérni.

A fajta törzskönyvébe besorolt egyed a törzskönyvből nem zárható ki. Kivétel a minden kétséget kizáró szándékos, valótlan adatközlés. Ez esetben az állatot a törzskönyvből törölni, a tulajdonost pedig figyelmeztetni kell. Ismétlődés esetén a tulajdonost vagy tenyésztőt ki kell zárni az egyesület tagjai sorából.

Az importból származó tenyészállat, embrió és termékenyítőanyag (tenyészbika) a fajta törzskönyvébe bejegyezhető a törzskönyvi szabályok alapján.

9. SZÁRMAZÁSELLENŐRZÉS MÓDJA ÉS DOKUMENTÁLÁSA

A származásellenőrzés módja és dokumentálása a Tenyésztési Hatóság által meghatározottak szerint történik.

A származásellenőrzés elrendelése kötelező:

- Sajátjeljesítmény-vizsgálatba állítás esetén, tenyészbikáknál.
- ITV bikák ivadékainál, valamint a Tenyésztési Hatóság elrendelése alapján szűrőpróba szerűen.

10. TENYÉSZBIKA ELŐÁLLÍTÁS

A szarvasmarha tenyésztésben széles körben elterjedt mesterséges termékenyítés következtében a hímivar sokszorosan több ivadékkal járul hozzá a következő nemzedék létrehozásához, mint a nőivar. Következésképpen a tenyész bikák hatása az utódnemzedék genotípusára, így értékmérő tulajdonságaik alakulására is lényegesen nagyobb, mint a teheneké. A gyakorlatban felhasználható biotechnológiai módszerek egyre bővülő köre is növelheti a hímivar ma mintegy 70 %-os súlyát a genetikai előrehaladásban. Az Egyesület – a fajta nemesítésének felelőseként – az alábbiak szerint gondoskodik a kiváló tenyészértékű apaállatok előállításáról. A bikanevelő tehenek kiválasztásának alapja fejt állományokban az Országos Szarvasmarha Adatbázis, nem fejt állományokban a Magyartarka Tenyésztők Egyesülete adatbázisa.

10.1 Bika előállító anyák szelekciója

A bika előállításra szánt anyák kiválasztását az Egyesület a következő lépésekben tartja célszerűnek elvégezni:

- Az Egyesület rendelkezésére áll az ún. „bikanevelők” törzskönyvében szereplő tehenek listája.
- A bikanevelők törzskönyvéből a tenyésztésvezető tenyészetenként szétválogatja a teheneket, és megküldi az érintett gazdaságoknak.
- A tenyésztésvezető és a küllemi bíráló a gazdaságban kiválasztja a potenciális bikanevelő tehen jelölteket.
- Az így előszelektált bikanevelő jelöltekből – a tartás helyén – egy, az Egyesület által létrehozott bizottság egyedenként megsejlemléli az állatokat, majd meghozza a végleges döntést.

A fajta genetikai előrehaladását figyelembe véve a bikanevelő tehenek limitértékeit az Egyesület Szakbizottsága határozza meg minden év első szakbizottsági ülésén.

Ha a tenyésztés célja megkívánja, egyes tulajdonságokban kivétel tehető.

Amennyiben a tenyészet átlaga valamely tulajdonságban megközelíti, vagy meghaladja az érvényes bikanevelő szintet, úgy a tőle kikerülő bikanevelő tehen eredményének az adott tulajdonságban a tenyészet átlagot minimum 10%-kal kell meghaladnia.

A hatékonyabb genetikai előrehaladás érdekében a kiváló származású üszöket és a magas termeléssel kezdő első borjas teheneket is bevonja a célpárosításokba.

10.2. Bika előállító apák szelekciója

A magyartarka fajta szelekciójában kettős nehézséggel kell számolni. A tej- és a hústermelő tulajdonságokra irányuló egyidejű szelekció miatt a figyelembe vett tulajdonságok száma mindenképpen több, mint a specializált fajtáknál, amely lassítja a genetikai előrehaladás ütemét. Továbbá a tej-, illetve hústermelő tulajdonságok között fennálló genetikai antagonizmus további kompromisszumokra kényszeríti a tenyésztőt.

A nehézségek áthidalása érdekében nagyfokú körültekintés szükséges ahhoz, hogy meghatározzuk azon szükséges tulajdonságok körét, amelyeket a nemesítő munkában javítani szándékozunk. Célpárosításra a legkiválóbb hazai tenyésztésű tenyész bikák mellett a fajtakörbe tartozó tenyész bikák is felhasználásra kerülnek, amennyiben megfelelnek a tenyésztési programban meghatározott irányelveknek. A felhasznált bikák körét a Szakbizottság határozza meg. A tenyészérték mellett fontos szempont a genetikai variancia fenntartása, a beltenyésztés elkerülése.

10.3. Célpárosítások

Az Egyesület által kijelölt szakmai bizottság bikanevelő tehenek közül párosítja azokat az egyedeket, amelyek beleillenek a fajta tenyésztési programjában meghatározott irányelveknek.

A bikanevelő tehenek egy része embrió donorként is szerepelhet a bika-előállításban, fontos kikötés, hogy ilyen esetben egy tehenet több, de maximum három apával is lehet párosítani, ezzel is segítve a genetikai beszűkülés elkerülését.

10.4. Tenyészbika jelöltek szelekciója

A célpárosításból született, származási igazolással rendelkező és állategészségügyi szempontból az érvényes előírásoknak megfelelő magyartarka bikaborjak saját teljesítményvizsgálatra (STV) kerülnek, amely lehet üzemi, illetve központi STV, időtartama 120 nap.

A Saját Teljesítmény Vizsgálatba (továbbiakban: STV) olyan tenyészbika-jelöltek állíthatók, amelyek megfelelnek az alábbi kritériumoknak:

- anyja bikanevelő tehén,
- apjának tenyészértéke van,
- származása DNS vizsgálattal igazolt,
- az indításkor életnapi súlygyarapodása meghaladja az 1.100 grammot,
- megfelel a tenyésztő szervezet által a tenyészállatokra előírt paramétereknek,
- megfelel a mindenkor érvényben lévő állategészségügyi előírásoknak.

Az STV-be állított bikaborjak anyáinak teljesítmény limit értékét az Egyesület Szakbizottsága határozza meg.

Az STV során rögzítésre kerül az élősúly beállításakor és záráskor, amelyből hízekonysági mutatókat számítunk (életnapi és STV alatti súlygyarapodás). Minősítéskor (záráskor) az egyedek a Küllemi Bírálati Szabályzatban foglaltak szerint bírálatra kerülnek.

Az értékelések alapján STV-t zárt bikák hova fordításáról (mesterséges termékenyítés, természetes fedeztetés vagy vágóhíd) szakemberekből álló bizottság dönt.

A mesterséges termékenyítésre alkalmas tenyész bikák Ivadék Teljesítmény Vizsgálatban (ITV) vesznek részt. Az utódaik teljesítménye alapján a termelési (tej, hús, fitness) és a küllemi tulajdonságokra tenyészértéket becsülünk.

10.5. Ivadékvizsgálat lebonyolításának rendje

A mesterséges termékenyítésre alkalmas tenyészbikák tenyészértékük megállapítása érdekében ivadék-teljesítményvizsgálatban (ITV) indulnak. Az ITV célja, hogy ivadékaik fentotípusos teljesítménye alapján következtessünk az apaállatok genetikai értékére. A termeléssel és a küllemmel összefüggő értékmérő tulajdonságok egy része ugyanis kizárólag a nőivarban (hústermelés esetében hímvivarban) állapítható meg, így a tej- és a hústermelő képesség, valamint a küllemi tulajdonságok esetében az ivadékok teljesítménye alapján becsüljük apáik tenyészértékét.

Az ITV során a termelésellenőrzés alatt álló tenyészetekben (aktív populáció) - a bikanevelő tehének kivételével - 120 napon keresztül véletlenszerűen párosítják a tenyészet nőivarú egyedeit, beleértve az üszöket is.

A randomizált termékenyítés, valamint az eltérő környezet (üzem) hatása együttesen érvényesül, és kellő utódszám esetén garantálják a tenyészértékbecslés megbízhatóságát. Az a cél, hogy a tenyészbika ivadékok minél több tenyészetben (környezetben) termeljenek, hiszen így kapunk valós, megfelelő ismételhetőséggel bíró információt az apaállatok tenyészértékéről.

Az egy tartási helyre vonatkozó különböző tenyészetkódok esetében az ivadékvizsgálati szaporítóanyag az azonos tartási helyre bejegyzett legnagyobb nőivarú létszámmal rendelkező tenyészetkódra kiosztható.

10.6. Tenyészbika kiválasztásának feltételei

Tenyésztésbe csak a Tenyésztési Hatóság által Központi Lajstromszámmal (KPLSZ) ellátott tenyészbika állítható.

11. FELADATOK A GENETIKAI ELŐREHALADÁS ÉRDEKÉBEN

- az aktív állomány létszámának növelése,
- az ITV programban résztvevő bikák körének bővítése,
- az ITV bikák használatának aránya a mesterséges termékenyítésen belül érje el a 30%-ot,

12. A MAGYARTARKA FAJTA TENYÉSZTÉSI PROGRAMJÁNAK MEGVALÓSÍTÁSÁBAN RÉSZTVEVŐ SZERVEZETEK KAPCSOLATREN SZERE

A magyartarka fajta Tenyésztési Programja az Egyesület, a Tenyésztési Hatóság, az Állattenyésztési Teljesítményvizsgáló Kft, a Génbank-Semex Magyarország Kft, a Pannon Egyetem Georgikon Kar, a Kaposvári Egyetem Agrár- és Környezettudományi Kar és a Debreceni Egyetem Mezőgazdaság-, Élelmiszertudományi és Környezetgazdálkodási Kar összehangolt közreműködésével valósul meg. Ebben a kapcsolatrendszerben az egyes résztvevők – körük a fajta nemesítése érdekében bővíthet – a következő tevékenységeket végzik.

12.1. Magyartarka Tenyésztők Egyesülete

- A Tenyésztési Program kialakítása és végrehajtása,
- Bika előállító tehének kiválogatása;
- Javaslat a bika előállító tehének célpárosítására;
- KSTV szervezése;
- Ivadékvizsgálat szervezése;
- Tenyészbika jelöltek szelekciója az STV, illetve az ivadékvizsgálat alapján;
- Küllembírálat;
- Törzskönyvezés;
- Teljesítményvizsgálat végzése;
- Származási igazolás kiadása;
- Tenyészállat- forgalmazás koordinálása;
- Fajtareklám és külső képviselet;
- Marketing munka.

12.2. Tenyésztési Hatóság

- Törzskönyvezés- és teljesítményvizsgálatok hatósági ellenőrzése, hitelesítése;
- tenyésztési program megvalósításának elősegítése a SZIR működtetésével,
- tenyésztési adatok átadása és közzététele.

12.3. Állattenyésztési Teljesítményvizsgáló Kft.

- Termelésellenőrzés a nagyüzemekben és a kistermelőknél;
- Elsődleges információszolgáltatás a tenyésztők részére az aktuális havi termelésellenőrzésről;
- Tenyésztési, ökonómiai szolgáltatás, szaktanácsadás;
- Alaptevékenységen kívüli szolgáltatások.

12.4. Génbank-Semex Magyarország Kft.

- A bikák elhelyezése, spermavétel, a tenyésztők szaporítóanyaggal való ellátása;
- Közreműködik az ivadékvizsgálat szervezésében;

12.5. Pannon Egyetem Georgikon Kar

- Tenyésztési módszerek alkalmazásával kapcsolatos kísérletek;
- A fajta hústermelő képességével összefüggő kutatások;
- Nemzetközi kapcsolatok ápolása.

12.6. Kaposvári Egyetem Agrár- és Környezettudományi Kara

- Tenyésztési módszerek alkalmazásával kapcsolatos kísérletek;
- Nemzetközi kapcsolatok ápolása.

12.7. Debreceni Egyetem Mezőgazdaság-, Élelmiszertudományi és Környezetgazdálkodási Kara

- Szelekciós rendszer, illetve tenyésztértébecslés folyamatos korszerűsítését célzó kísérleti munka, analízisek készítése;

A Magyartarka Tenyésztők Egyesülete tagja az Európai Hegyitarka Tenyésztők Szövetségének és a Hegyitarka Tenyésztők Világszövetségének, mely szervezetek szakmai munkájában intenzíven részt vesz. A személyes és a munkakapcsolatok garanciát jelentenek arra, hogy a magyartarka fajta továbbnemesítésében megfogalmazott törekvések megvalósulnak.

10. Záró rendelkezés

A magyartarka fajta Tenyésztési Programját a fajta nemesítése érdekében az Egyesület folyamatosan kontrollálja, benne a szükséges változtatásokat a Szakbizottság javaslatára az Elnökség végrehajtja.

Bonyhád, 2016. május 11.